

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae

Rok 13, Nr 1/2009

Wydział Zarządzania i Administracji

Uniwersytetu Humanistyczno – Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach

Gospodarowanie zasobami organizacji w warunkach zagrożeń otoczenia

Artur Borcuch¹

KILKA UWAG NA TEMAT RELACJI POMIĘDZY SOCJOLOGIĄ A EKONOMIĄ

Streszczenie

Socjologia i ekonomia to nauki, które są uważane za rdzeń nauk społecznych. Socjologia jako dyscyplina naukowa narodziła się w pierwszej połowie XIX wieku m.in. w efekcie rewolucji przemysłowej i komercjalizacji społeczeństw zachodnich. Socjologia jest nauką o społeczeństwie, o zachowaniach jednostek i grup społecznych, o normach, wartościach i instytucjach, będących wytworami kultury, a także o zjawiskach społecznych, będących efektem zachowań ludzkich: m.in. stratyfikacji i strukturze klasowej, statusie i nierównościach społecznych, sprawiedliwości i dyskryminacji, migracjach i zmianach społecznych. Przedmiotem badań w ekonomii jest gospodarka, która podlega nieustającym zmianom. Gospodarka powstała wraz z pojawieniem się zbiorowości ludzkich pozyskujących zasoby przyrody w celu zaspokajania stale zwiększających się potrzeb. Ekonomia jako dyscyplina mająca własny, wyodrębniony przedmiot badania oraz własne metody badawcze narodziła się w czasach europejskiego Oświecenia. Celem niniejszego artykułu jest zatem przybliżenie zagadnień z obszaru socjologii ekonomicznej w celu pełniejszego definiowania rynku oraz zagadnień związanych z miejscem instytucji w ekonomii i socjologii.

Wstęp

Socjologia i ekonomia to nauki, które są uważane za rdzeń nauk społecznych. Socjologia jako dyscyplina naukowa narodziła się w pierwszej połowie XIX wie-

¹ dr Artur Borcuch, Instytut Zarządzania, Wydział Zarządzania i Administracji, Uniwersytet Humanistyczno – Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

ku m.in. w efekcie rewolucji przemysłowej i komercjalizacji społeczeństw zachodnich². Za ojca socjologii uważany jest A. Comte. Wprowadził on nazwę „socjologia” do obiegu publicznego i sformułował program nowej nauki³. Socjologia jest nauką o społeczeństwie, o zachowaniach jednostek i grup społecznych, o normach, wartościach i instytucjach, będących wytworami kultury, a także o zjawiskach społecznych, będących efektem zachowań ludzkich: m.in. stratyfikacji i strukturze klasowej, statusie i nierównościach społecznych, sprawiedliwości i dyskryminacji, migracjach i zmianach społecznych⁴.

Przedmiotem badań w ekonomii jest gospodarka, która podlega nieustającym zmianom. Gospodarka powstała wraz z pojawieniem się zbiorowości ludzkich pozyskujących zasoby przyrody w celu zaspokajania stale zwiększających się potrzeb. Ekonomia jako dyscyplina mająca własny, wyodrębniony przedmiot badania oraz własne metody badawcze narodziła się w czasach europejskiego Oświecenia⁵. Za ojca ekonomii uznawany jest A. Smith⁶.

Warto odnotować, iż obecnie na gruncie nauk społecznych toczy się intensywna dyskusja nad sposobami interpretacji relacji zachodzących pomiędzy gospodarką a społeczeństwem. W wielu pracach ekonomicznych, rynek jest charakteryzowany w oderwaniu od aspektu społeczno-kulturowego. Nie można zgodzić się z taką interpretacją ponieważ rynek tworzą ludzie funkcjonujący w danym społeczeństwie, które z kolei określa normy i zasady, wzory zachowań co w efekcie wpływa na proces decyzyjny w gospodarce⁷.

Celem niniejszego artykułu jest zatem przybliżenie zagadnień z obszaru socjologii ekonomicznej w celu pełniejszego definiowania rynku oraz zagadnień związanych z miejscem instytucji w ekonomii i socjologii.

Socjologia ekonomiczna – rys historyczny

Socjologia jest nauką stosunkowo młodą, a szczególnie dotyczy to socjologii ekonomicznej. Niemniej jednak ma ona swoich wybitnych przedstawicieli: M. Webera (1864-1920), E. Durkheima (1858-1917) oraz V. Pareto (1848-1923).

Trzeba też pamiętać o takich osobach jak G. Simmel, F. Simiand, M. Halbwachs, J. Schumpeter i T. Veblen, które pomogły zdefiniować w szczególności sposób jej obszar i podejście⁸.

² A. Mayhew, *Institutions, culture and values* [w:] *The Elgar Companion to Social Economics*, red. J. B. Davis, W. Dolfsma, Edward Elgar, Cheltenham-Northampton 2008, s. 28.

³ B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003, s. 19.

⁴ S. Flejterski, *Podstawy metodologii finansów. Elementy komparatystryki*, Wydawnictwo Economicus, Szczecin 2006, s. 112.

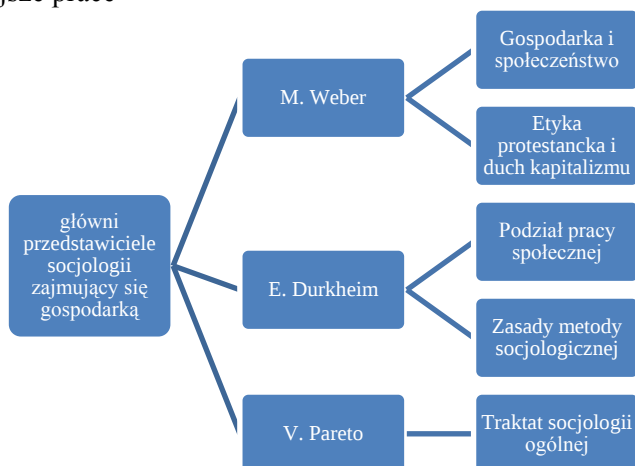
⁵ R. Bartkowiak, *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2008, s. 9.

⁶ Główna myśl dzieła A. Smitha *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów* głosi, że postępowanie zmierzające do maksymalizacji zysku i użyteczności w warunkach konkurencji będzie przekształcać działalność milionów podmiotów gospodarczych w społeczne optimum za pośrednictwem sił rynkowych. B. Snowdon, H. Vane, P. Wynarczyk, *Współczesne nurty teorii makroekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 15-16.

⁷ S. Partycki, *Społeczne funkcje rynku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 5.

⁸ B. Convert, J. Heilbron, *Where did the new economic sociology come from?*, „Theory and Society”

Rysunek 1. Główni przedstawiciele socjologii zajmujący się gospodarką i ich najważniejsze prace

Źródło: Opracowanie własne.

E. Durkheim był autorem ważnych studiów nad społecznym podziałem pracy oraz nad kształtowaniem, w długim historycznym procesie, szacunku dla własności w kulturze Zachodu. Zarazem manifestował niechęć do ekonomistów, którym zarzucał skłonność do rozważań abstrakcyjnych, oderwanych od kontekstu społecznego. Z kolei M. Weber był mniej krytyczny wobec metod ekonomii, zaś gospodarka była jednym z jego głównych przedmiotów zainteresowania⁹. Znaną są jego prace o średniowiecznych korporacjach handlowych, czy o społecznej strukturze rolnictwa w antyku. Głośny jest także jego udział w dyskusji na temat tego, czy teorie ekonomiczne można stosować jedynie do społeczeństw przemysłowych, czy także do społeczeństw z okresu przedprzemysłowego¹⁰.

Pomimo zainteresowania ekonomią przez wyżej wymienionych socjologów trzeba jednak wyraźnie podkreślić, iż przez prawie trzy ćwierćwiecza XX w. brak było wymiany poglądów pomiędzy ekonomistami a socjologami. Granica między ekonomią a socjologią była zamknięta co wynikało z braku zainteresowania jej przekraczaniem. Oba terytoria wydawały się sobie całkowicie indyferentne. Rozwój ekonomii w swoim głównym nurcie polegał na coraz bardziej precyzyjnym i formalnie rygorystycznym ujęciu problemu alokacji rzadkich zasobów w gospodarce zdecentralizowanej, w której doskonale racjonalne pomioty podejmują niezależne od siebie decyzje. Z kolei rozwój socjologii szedł drogą empirycznego opisu szczegółów społecznych zachowań w zróżnicowanych historycznych, kulturowych i instytucjonalnych strukturach. Socjologowie zdawali się przedkładać re-

2007, Vol. 36, Issue 1, s. 32.

⁹ M. Weber definiował państwo jako podmiot roszczący sobie prawo do monopolu na terenie suwerennego terytorium. W. Szymański, *Interesy i sprzeczności globalizacji. Wprowadzenie do ekonomii ery globalizacji*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2004, s. 70.

¹⁰ J. Gardawski, *Współczesny neokorporatyzm w ujęciu socjologii ekonomicznej* [w:] *Szkice ze współczesnej teorii ekonomii*, red. W. Pacheco, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 182.

alizm pojęć i opisów nad potęgę abstrakcyjnych twierdzeń. Ponadto w niewielkim stopniu interesowali się zagadnieniami produkcji, dystrybucji i konsumpcji, pozostawiając je w kompetencjach poznawczych ekonomistów¹¹.

Wspomniana rozłączność domen i perspektyw badawczych ekonomii i socjologii została przerwana w latach 70-tych XX w., głównie za sprawą G. Beckera i O. Williamsona. Ten pierwszy, wychodząc z założenia, że wszelkie działania ludzkie mają charakter optymalizujący zastosował teorię mikroekonomiczną do szerokiego spektrum zagadnień socjologicznych, takich jak decyzje dotyczące zawierania związków małżeńskich, wychowywania potomstwa, podziału czasu na pracę i odpoczynek, a także zjawisk dyskryminacji społecznej. Zainteresowanie G. Beckera obszarem socjologii było efektem jego innowacyjnego podejścia do samej ekonomii. G. Becker uważał, że tym, co ustanawia ekonomię jako naukę, nie jest jej przedmiot czyli gospodarka, lecz metoda, tzw. podejście ekonomiczne, którego istotą jest kombinacja trzech założeń: maksymalizującego charakteru zachowań człowieka, równowagi rynkowej oraz stałości preferencji. Ta metoda miała według G. Beckera walor powszechności i można ją było stosować do analizy wszelkich zachowań ludzkich. Obok ekonomicznej teorii małżeństwa, pojawiła się ekonomiczna analiza praktyk religijnych, kapitału społecznego, segregacji i dyskryminacji (płciowej, rasowej itp.), naznaczania społecznego, osiągania statusu społecznego, karier oraz promocji i systemów wynagradzania w przedsiębiorstwach, ewolucji wewnętrznych struktur w organizacjach oraz podejmowania decyzji w organizacjach, sieci społecznych, działań zbiorowych (kolektywnych), ewolucji norm i instytucji społecznych itp.¹².

O. Williamson wkroczył na teren socjologii w pewnym sensie przypadkowo, przy okazji próby rozwiązania zagadnienia postawionego jeszcze w latach 30-tych przez R. Coase'a, a dotyczącego wielkości i granic przedsiębiorstwa. O. Williamson postawił sobie pytanie o czynniki, które sprzyjają hierarchicznej integracji procesów gospodarczych w ramach firmy, którą traktował jako pewnego rodzaju przeciwieństwo zdecentralizowanej struktury rynkowej. Według O. Williamsona, procesy i transakcje gospodarcze przybierają takie formy i struktury organizacyjne, które przyczyniają się do oszczędności na kosztach transakcyjnych. Zainteresowanie O. Williamsona socjologią miało nieco inny charakter niż stało się to w przypadku G. Beckera i jego następców. G. Becker był przekonany o wyższości podejścia ekonomicznego w stosunku do metod badawczych innych nauk społecznych. Uważał, że ekonomia podbija inne terytoria, ponieważ jest bardziej rygorystyczna i ścisła oraz dysponuje wiedzą uniwersalną. O. Williamson natomiast miał skromniejsze cele. Chciał zreformować ekonomię, a przy okazji odkrył na nowo znaczenie instytucji, ograniczonej racjonalności i oportunistycznych zachowań. Był to teren, na którym pracowali od dawna socjologowie. W szczególności sfera instytucji musiała stać się domeną intelektualnego starcia ekonomistów i socjolo-

¹¹ M. Brzeziński, M. Gorynia, Z. Hockuba, *Ekonomia a inne nauki społeczne na początku XXI w. Między imperializmem a kooperacją*, *Ekonomista* 2008, nr 2, s. 222.

¹² Tamże, s. 222-223.

gów¹³.

Socjologia ekonomiczna - interpretacja

Jak już wspomniano, w obrębie socjologii istnieje subdyscyplina „socjologia ekonomiczna”¹⁴ usytuowana na pograniczu obu nauk. Zacieraniu tych granic sprzyja także takie współczesne rozumienie ekonomii, które w pole jej uwagi włącza koszty i zyski psychologiczne - wydatkowanie energii i napięcia z jednej strony, a z drugiej - satysfakcje emocjonalne w postaci wzrostu poczucia własnej wartości czy poczucia bezpieczeństwa. Tak rozumiana ekonomia, interesując się zachowaniami jednostek, zajmuje się problematyką sposobu podejmowania przez nie decyzji oraz ich racjonalnością, co jest przedmiotem uwagi również innych nauk społecznych. Warto również odnotować, iż wiele kategorii zaczerpniętych z ekonomii stało się narzędziami analizy socjologicznej lub też weszło do socjologicznego języka opisu rzeczywistości społecznej. Przykładem może być tu termin „kapitał społeczny”¹⁵.

W odniesieniu do analiz systematyzujących, wyróżnia się trzy podejścia określające przedmiot zainteresowań socjologii ekonomicznej i jej charakterystyczne właściwości. Pierwsze nazywa się ujęciem **przedmiotowym** albo **obszarowym**. W takim ujęciu socjologia ekonomiczna to zastosowanie ogólnego układu odniesienia, zmiennych modeli wyjaśniających socjologii do podstawowych zespołów działań ludzkich w sferze gospodarczej obejmujących produkcję, wymianę i konsumpcję dóbr i usług. Drugie podejście określa się z kolei jako **kontekstowo-aspektowe**, które inaczej nazywane są „miękkimi aspektami” systemów i działań ekonomicznych. Do tych „miękkich aspektów” zalicza się najczęściej: normy i wartości, mechanizmy funkcjonowania różnych grup, w tym zorganizowanych grup interesu, makrostruktury w wymiarze narodowym i międzynarodowym. W bliższej charakterystyce tego ujęcia wymienia się: etykę i ideologię, politykę, emocje zbiorowe, przekłamania i szumy informacyjne, ruchy masowe, irracjonalne wybory zbiorowe i indywidualne (wynikające z obyczajów), nieformalne gry i koalicje, struktury organizacyjne itp. Z kolei podejście trzecie, nazwane **relacyjno-procesowym**, zorientowane jest na dynamikę zjawisk. Z jednej strony akcentuje ono uwarunkowania instytucjonalne, a z drugiej dynamikę zjawisk, właśnie zjawisk ekonomicznych, i wynikające stąd relacje między głównymi aktorami sfery ekonomicznej. Akcent instytucjonalny ma w tym ujęciu najważniejsze znaczenie¹⁶.

Analizując wspólnie te pojęcia na uwagę zasługuje fakt, iż w każdym z nich przedmiotem zainteresowania są przede wszystkim trzy instytucje: państwo, rynek i przedsiębiorstwo. Wielu autorów za najistotniejszą instytucję uznaje rynek, który w ten sposób staje się czym na wzór znaku rozpoznawczego socjologii ekono-

¹³ Tamże.

¹⁴ W latach 80-tych XIX wieku wprowadził dział „socjologia ekonomiczna” w redagowanym piśmie „Annie Sociologique”. S. Partycki, *op. cit.*, s. 33-34.

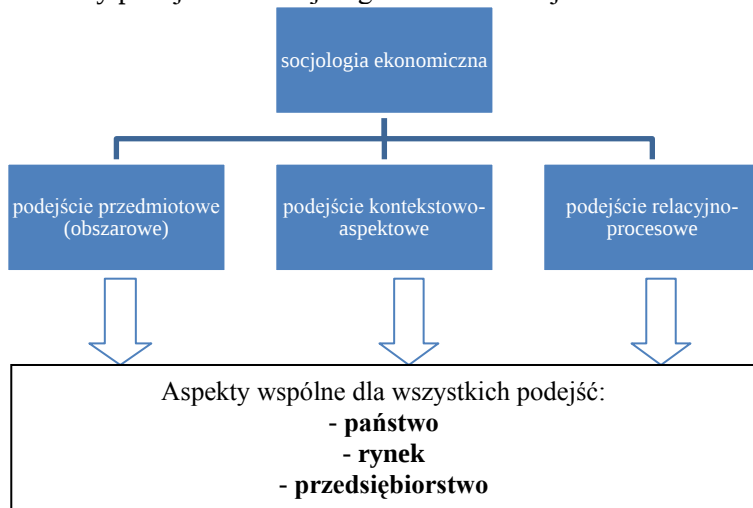
¹⁵ B. Szacka, *op. cit.*, s. 30-31.

¹⁶ L. Gilejko, *Spółczesność a gospodarka. Socjologia ekonomiczna*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 26-27.

micznej¹⁷. Warto dodać, iż instytucjonalny charakter rynku został podkreślony przez Niemiecką Szkołę Historyczną reprezentowaną przez G. Schmollera i W. Sombarata w XIX w.¹⁸.

Obecnie rynek rozumiany jest bardzo szeroko, a dwa jego główne elementy tzn. pieniądz i konkurencja, są traktowane jako instytucje społeczne (pieniądz) i stosunki społeczne (konkurencja)¹⁹. Warto dodać, iż socjologowie badają analizę aspektów wzajemnych relacji na rynku²⁰ interpretowanego jako arena społecznych interakcji²¹.

Rysunek 2. Trzy podejścia do socjologii ekonomicznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: L. Gilejko, *Społeczeństwo a gospodarka. Socjologia ekonomiczna*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 26-27.

Teorie łączące socjologię i ekonomię

Do głównych orientacji łączących problematykę ekonomiczną i socjologiczną zaliczyć można współcześnie następujące:

- ekonomia kosztów transakcyjnych (O. Williamson i inni);
- socjologia racjonalnego wyboru (G. Becker; J. Coleman; M. Hetcher i inni. Podstawową ideą tej grupy była teza, że zaczerpnięty z ekonomii model neoklasyczny powinien być zastosowany do kwestii tradycyjnie należących do socjologii);
- PSA-ekonomia (G. Akerlof i inni jej zwolennicy twierdzą, że wiele proble-

¹⁷ Tamże, s. 27.

¹⁸ G. M. Hodgson, *Markets* [w:] *The Elgar Companion to Social Economics*, red. J. B. Davis, W. Dolfsma, Edward Elgar, Cheltenham-Northampton 2008, s. 258.

¹⁹ L. Gilejko, *op. cit.*, s. 27.

²⁰ J. T. Deragon, *The Relationship Factors* [w:] *The Emergence of The Relationship Economy. The New Order of Things to Come*, red. S. Allen, J. T. Deragon, M. G. Orem, C. F. Smith, Happy About, Cupertino 2008, s. 40.

²¹ J. Beckert, *The social order of markets*, "Theory and Society" 2009, Vol. 38, Issue 3, s. 248.

- mów ekonomicznych można rozwiązać w drodze włączenia osiągnąć psychologii, socjologii i antropologii bezpośrednio do modeli ekonomicznych);
- Socjo-ekonomia (A. Etzioni i inni twierdzą, że ekonomia neoklasyczna nie jest dostateczna do rozwiązywania problemów ekonomicznych, potrzebna jest znacznie szersza perspektywa obejmująca socjologię, psychologię, nauki polityczne i inne nauki społeczne);
 - instytucjonalna i ewolucyjna ekonomia (G. M. Hodgson. Szeroki nurt badań specyficznych instytucji ekonomicznych, który skupia się na konkretnych systemach, instytucjach, mechanizmach, realnych procesach i relacjach, zwłaszcza na procesach zmian systemowych i transformacji);
 - nowa socjologia ekonomiczna (jest ona oparta na trzech przesłankach: gospodarcze działanie jest zakorzenione w sieci społecznych stosunków; gospodarcze działanie jest bezpośrednim dążeniem do realizacji ekonomicznych i nieekonomicznych celów; ekonomiczne instytucje są społecznymi konstrukcjami²². Twórcami tej koncepcji są M. Granovetter, H. C. White, V. Zellizer i inni)²³.

Wśród wyżej wymienionych szkół na uwagę zasługuje nurt instytucjonalny. Rozwijał się on od końca XIX w. w opozycji do szkół z kręgu paradygmatu neoklasycznego. Ekonomia instytucjonalna próbowała także stworzyć własny paradygmat. Mimo, że nie udało się ekonomistom z tego nurtu stworzyć zwartej teorii ani też podważyć dominującej pozycji ekonomii neoklasycznej w ekonomii akademickiej, to przyznać należy, że zasługą instytucjonalistów było zwrócenie uwagi na znaczenie instytucji w procesach gospodarowania oraz prowadzenie badań interdyscyplinarnych. Sama **definicja instytucji** wskazuje, iż oprócz podmiotów gospodarczych, są to także utrwalone postawy, wzorce, zwyczaje i obyczaje²⁴.

Najważniejsze instytucje formalne funkcjonujące w gospodarce i społeczeństwie można podzielić na trzy grupy: normy, rynki i organizacje²⁵. W kontekście rynków warto dodać, iż instytucje są dla nich niezbędne ponieważ rynki same się nie kreują, same się nie regulują, same się nie stabilizują, i same się nie legitymizują²⁶.

Tabela 1. Rozumienie instytucji w literaturze

autor	Instytucja
M. Ruthenford	instytucje określa mianem regularności zachowań ludzi lub reguł, akceptowanych na ogół przez członków grupy społecznej, która warunkuje ich zachowania w konkretnych sytuacjach i jest przestrzegana przez

²² S. Partycki, *op. cit.*, s. 45-46.

²³ J. Gardawski, *op. cit.*, s. 185-188.

²⁴ K. G. Sobiech, *współczesne szkoły myślenia ekonomicznego w makroekonomii* [w:] *Makroekonomia. Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarki rynkowej*, red. E. Skawińska, K. G. Sobiech, K. A. Nawrot, PWE, Warszawa 2008, s. 41.

²⁵ M. Iwanek, J. Wilkin, *Instytucje i instytucjonalizm w ekonomii*, Uniwersytet Warszawski Wydział Nauk Ekonomicznych, Warszawa 1998, s. 19-25.

²⁶ D. Rodrik, *One Economics. Many Recipes. Globalization, Institutions, and Economic Growth*, Princeton University Press, Princeton 2007, s. 156.

	nich dobrowolnie albo egzekwowana przez władzę zewnętrzną;
C. Menard	instytucje są długotrwałym, historycznie określonym zestawem stabilnych reguł, krystalizujących się w tradycjach, zwyczajach lub prawach, mając na celu realizację i egzekwowanie wzorców zachowań rządzących stosunkami społecznymi;
D.C. North	instytucje tworzą podstawowe struktury, przy pomocy których ludzie budują ład pozwalający na zmniejszenie niepewności związanej z procesem gospodarowania. Instytucje zarówno o charakterze formalnym (prawa własności, transakcje, związki agencyjne) oraz nieformalnym (kultura, normy moralne, tradycje, religia) kształtują relacje międzyludzkie - polityczne, społeczne, ekonomiczne - wprowadzając do aktywności gospodarczej człowieka pierwiastek porządku i przewidywalności
D.S. Landes	właściwie skonstruowane instytucje stwarzają odpowiednie warunki dla indywidualnych i zbiorowych działań ludzkich, zachęcających do przejawiania inicjatywy, rywalizacji i naśladownictwa. Rodzi się wówczas rozwojowe społeczeństwo, które jest podstawą ogólnego dobrobytu;
C. Offe	zadaniem instytucji jest ustanawianie standardów (normatywnych i poznawczych) określających zasadność i sensowność działań w określonej społeczności bądź strefie życia społecznego, w obrębie której w sposób prawomocny funkcjonują instytucje. Rola instytucji polegać ma tutaj na słuzeniu przykładem postępowania - wskazywaniu ludziom jak należy się zachowywać, w jakich relacjach pozostawać oraz czego oczekiwać od siebie nawzajem.

Źródło: M. Zalesko, *Wzrost gospodarczy w świetle analizy historyczno-instytucjonalnej* [w:] *Mechanizmy i źródła wzrostu gospodarczego*, red. J. L. Bednarczyk, S. I. Bukowski, W. Przybylska-Kapuścińska, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008, s. 170.

Wszyscy przedstawiciele tego nurtu podkreślają potrzebę zintegrowania ekonomii z innymi naukami społecznymi. Ponieważ procesów gospodarczych nie powinno się izolować od innych procesów społecznych, należy korzystać z dorobku socjologii, antropologii, psychologii, teorii organizacji, politologii, prawa. Instytucjonalizm został zapoczątkowany przez T. B. Veblena (1857 - 1929), J. R. Commonsa (1862-1945) i W. C. Mitchella (1874-1948). Po okresie popularności w pierwszych dekadach XX w., instytucjonalizm był uważany za ginący gatunek myśli ekonomicznej. Do wzrostu zainteresowania tym kierunkiem badań przyczynili się po II wojnie światowej **neoinstytucjoniści** - J K. Galbraith (1908-2006) i G. Myrdal²⁷ (1898-1987)²⁸.

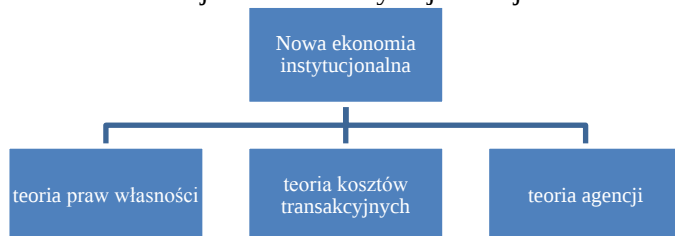
²⁷ Warto odnotować, iż Myrdal zwracał uwagę na ogromny fenomen integracji, gdyż jest to według niego proces kompleksowy, obejmujący swym zasięgiem czynniki ekonomiczne, socjologiczne (w tym świadomość społeczną), polityczne, prawne i kulturowe. Przez to integracja ma ścisły związek z postępem gospodarczym. Dlatego mieszkańcy bogatszych krajów są lepiej przygotowani, by akceptować w praktyce efekty międzynarodowej współpracy. R. Matera, *Nordycki przykład integracji regionalnej w kontekście procesu globalizacji : Przeszłość a teraźniejszość* [w:] *Członkostwo Polski w Unii Europejskiej – aspekty ekonomiczne i społeczne* red. Z. Wysocka, A. Krajewska, W. Kwiatkowska, J. Witkowska, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica 181, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 85-86.

²⁸ K. G. Sobiech, *op. cit.*, s. 42.

Wzbogacenie ekonomii neoklasycznej o wątki instytucjonalne zaproponowali twórcy **nowej ekonomii instytucjonalnej**, w obrębie której wydzielić można następujące teorie:

- praw własności (A. Alchian, ur. 1914, H. Demsetz, ur. 1930);
- kosztów transakcyjnych (R. H. Coase, ur. 1910, O. Williamson, ur. 1932);
- agencji (M. C. Jensen, ur. 1939, E. F. Fama, ur. 1939).

Rysunek 3. Teorie w nowej ekonomii instytucjonalnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: K. G. Sobiech, *współczesne szkoły myślenia ekonomicznego w makroekonomii* [w:] *Makroekonomia. Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarki rynkowej*, red. E. Skawińska, K. G. Sobiech, K. A. Nawrot, PWE, Warszawa 2008, s. 43.

Podstawą **teorii praw własności** jest założenie, iż efektywność wykorzystywania zasobów zależy od motywacji dysponującej nim osoby. Z kolei motywacja jest związana z pełnością uprawnień własnościowych. Stopień ograniczoności uprawnień własnościowych decyduje o tym, w jakim zakresie dysponujący zasobem będzie skłonny do internalizowania kosztów i korzyści związanych z jego użytkowaniem: im pełniejsze uprawnienia własnościowe, tym efektywniej wykorzystywane dobra. Zwolennicy tej teorii prezentują różne badania empiryczne, które mają dowodzić, że istnieje przewaga przedsiębiorstw prywatnych nad publicznymi. Powodami istnienia przedsiębiorstw państwowych tam, gdzie bardziej efektywne są firmy prywatne, to według teorii praw własności są czynniki ideologiczne, brak dostatecznej informacji o efektach działania przedsiębiorstw publicznych, a czasami także w interesie, jaki niektórzy politycy mogą mieć w postaci dostępu do stanowisk w tych przedsiębiorstwach. Dla **teorii kosztów transakcji** ważną kategorią są koszty wymiany (transakcji)²⁹, których wysokość zależy od charakteru zasobów zaangażowanych w transakcję, częstotliwości zawieranych umów czy też stopnia związanej z nimi niepewności. **Teoria agencji** zwraca uwagę na wszechobecne w gospodarce relacje agencji (dochodzi do nich, gdy jeden podmiot - zwierzchnik - jest zależny od działalności innego podmiotu - agenta - któremu zleca do wykonania określone działania). Dla tego typu relacji charakterystyczna jest asymetria informacji (agent wie więcej od zwierzchnika na temat wykonywanego zadania) oraz rozbieżność funkcji celu stron relacji (każda ze stron dąży do mak-

²⁹ Koszty transakcyjne są kosztami funkcjonowania systemu gospodarczego. X-H. Jin, H. Doloi, *Interpreting risk allocation mechanism in public - private partnership projects: an empirical study in a transaction cost economics perspective*, "Construction Management and Economics" 2008, Vol. 26, Issue 7, s. 709.

symalizacji własnej funkcji użyteczności). Powoduje to powstanie kosztów agencji. Celem działania podmiotów gospodarujących jest ograniczenie problemu agencji i wynikających z niego strat. Teoria agencji zajęła się także zjawiskiem pokusy nadużycia zaufania, np. w odniesieniu do branży ubezpieczeń - osoby ubezpieczone mają skłonność do wykorzystywania ubezpieczenia na niekorzyść towarzystwa przez choćby niedostateczną troskę o przedmiot ubezpieczenia) i negatywnej selekcji osoby bardziej narażone na choroby i wypadki ubezpieczają się chętniej niż przeciętnie) - oraz sposobami ich ograniczania³⁰.

Do szeroko rozumianego nurtu instytucjonalnego zalicza się także teorię wyboru publicznego (J. M. Buchanana Jr., ur. 1919, G. Tullocka, ur. 1922) oraz nową historię gospodarczą (D. C. Northa, ur. 1920, R. Fogela, ur. 1926)³¹.

Tabela: Koncepcja podmiotu w nowej ekonomii instytucjonalnej

Kryterium	Nowa ekonomia instytucjonalna
Podmiot badań	uczestnicy realizujący transakcje: przedsiębiorstwo, pracownik, konsument
Cel podmiotu	maksymalizacja celu gospodarczego przy danych ograniczeniach ekonomicznych (zasoby, dochód) i instytucjonalnych
Wiedza	niedoskonała
Rodzaj racjonalności	ograniczona i uświadomiona
Pole działania podmiotu	rynek, hierarchia, układy hybrydowe (stanowiące połączenie rynku i hierarchii organizacyjnej)
Typowe działanie	racjonalne, może być nieuczciwe, oportunistyczne
Wpływ otoczenia na działanie podmiotu	analizowany
Metody analizy	jakościowe, indywidualizm metodologiczny
Poziomy analiz	mikroekonomiczna

Źródło: B. Stepień, K. Szarzec, *Ewolucja poglądów teorii ekonomii na temat koncepcji człowieka gospodarującego*, „Ekonomista” 2007, nr 1, s. 31.

Zakończenie

Próby kooperacji na pograniczu ekonomii i socjologii skłaniają do poglądu, iż między tymi dziedzinami nauki, a przynajmniej między niektórymi ich działami, istnieje relacja komplementarności. Siła ekonomii tkwi w jej zdolności do budowania abstrakcyjnych modeli, natomiast istotą socjologii jest jej zainteresowanie złożonością realiów życia społeczno-gospodarczego. Socjologia może zatem dodać więcej realizmu do założeń ekonomistów, wskazując na znaczenie struktury społecznej, instytucji i kultury dla funkcjonowania i rozwoju gospodarek. Nie jest wykluczone, że dawna idea Comte'a o jedności nauk o społeczeństwie realizuje się właśnie przez kooperację i komplementarność niezależnych dziedzin.

Bibliografia

1. Bartkowiak R., *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2008.

³⁰ K. G. Sobiech, *op. cit.*, s. 43.

³¹ Tamże, s. 43-44.

2. Beckert J., *The social order of markets*, "Theory and Society" 2009, Vol. 38, Issue 3.
3. Brzeziński M., Gorynia M., Hockuba Z., *Ekonomia a inne nauki społeczne na początku XXI w. Między imperializmem a kooperacją*, *Ekonomista*" 2008, nr 2.
4. Convert B., Heilbron J., *Where did the new economic sociology come from?*, "Theory and Society" 2007, Vol. 36, Issue 1.
5. Deragon J. T., *The Relationship Factors [w:] The Emergence of The Relationship Economy. The New Order of Things to Come*, red. S. Allen, J. T. Deragon, M. G. Orem, C. F. Smith, Happy About, Cupertino 2008.
6. Flejterski S., *Podstawy metodologii finansów. Elementy komparatystyki*, Wydawnictwo Economicus, Szczecin 2006.
7. Gardawski J., *Współczesny neokorporatyzm w ujęciu socjologii ekonomicznej [w:] Szkice ze współczesnej teorii ekonomii*, red. W. Pachó, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005.
8. Gilejko L., *Spółczesność a gospodarka. Socjologia ekonomiczna*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005.
9. Hodgson G. M., *Markets [w:] The Elgar Companion to Social Economics*, red. J. B. Davis, W. Dolfsma, Edward Elgar, Cheltenham-Northampton 2008.
10. Iwanek M., Wilkin J., *Instytucje i instytucjonalizm w ekonomii*, Uniwersytet Warszawski Wydział Nauk Ekonomicznych, Warszawa 1998.
11. Jin X-H., Doloi H., *Interpreting risk allocation mechanism in public - private partnership projects: an empirical study in a transaction cost economics perspective*, "Construction Management and Economics" 2008, Vol. 26, Issue 7.
12. Matera R., *Nordycki przykład integracji regionalnej w kontekście procesu globalizacji : Przeszłość a teraźniejszość [w:] Członkostwo Polski w Unii Europejskiej – aspekty ekonomiczne i społeczne* red. Z. Wysokińska, A. Krajewska, W. Kwiatkowska, J. Witkowska, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica 181, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
13. Mayhew A., *Institutions, culture and values [w:] The Elgar Companion to Social Economics*, red. J. B. Davis, W. Dolfsma, Edward Elgar, Cheltenham-Northampton 2008.
14. Partycki S., *Zarys teorii socjologii gospodarki*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2004.
15. Rodrik D., *One Economics. Many Recipes. Globalization, Institutions, and Economic Growth*, Princeton University Press, Princeton 2007.
16. Snowden B., Vane H., Wynarczyk P., *Współczesne nurty teorii makroekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
17. Sobiech K. G., *współczesne szkoły myślenia ekonomicznego w makroekonomii [w:] Makroekonomia. Teoretyczne i praktyczne aspekty gospodarki rynkowej*, red. E. SkaWińska, K. G. Sobiech, K. A. Nawrot, PWE, Warszawa 2008.
18. Stępień B., Szarzec K., *Ewolucja poglądów teorii ekonomii na temat koncepcji człowieka gospodarującego*, „*Ekonomista*” 2007.
19. Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.
20. Szymański W., *Interesy i sprzeczności globalizacji. Wprowadzenie do ekonomii ery globalizacji*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2004.
21. Zalesko M., *Wzrost gospodarczy w świetle analizy historyczno-instytucjonalnej [w:] Mechanizmy i źródła wzrostu gospodarczego*, red. J. L. Bednarczyk, S. I. Bukowski, W. Przybylska-Kapuścińska, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008.

Abstract

A few words on the relationship between economics and sociology

Sociology and economics are sciences commonly considered to be the core of social sciences. Sociology as scientific discipline was born in the 1st half of XIX century, among the others due to industrial revolution and commercialization of western societies. Sociology is a science of society, behaviors of individuals and groups, about norms, values and institutions, which are created upon a culture. Moreover it is dedicated to social phenomena which are the effect of human behaviors. Among the other those behaviors are: stratification and structure of social classes, social inequality, justice and discrimination, migration or social changes. The research subject in the economics, is the economy under continuous change. Economy was established as early as people started to gather in groups in order to collect necessary resources for constantly growing needs. Economics as a discipline, characterized by its own separated research field and research methods, was born under the Enlightenment. Thus the objective of this paper is to bring closer the issues related to economic sociology in order to define the problems of the market and role of institutions around economics and sociology in a fuller way.